
علامہ سید مرتضیٰ عسکری

قرآن کریم
در دو مکتب
جلد یکم

ترجمہ و تفسیر: محمد جواد کرمی

---

www.ketab.ir

وزارت فرهنگ و آموزش عالی

نام کتاب: قرآن کریم - ۱ و مکتب جلد یکم
مؤلف: علامه سید مرتضی عسکری
ترجمه و تخلص: محمد جواد کریمی
ناشر: انتشارات علامه عسکری
نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۳
شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه
چاپ: نینوا / قم / تلفن ۳۷۲۳۲۵۰۱
قیمت: ۸۰۰۰۰ ریال
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۴۹۷-۱۶-۷

عسکری، سیدمرتضی، ۱۲۹۲ - ۱۳۸۶.
القرآن الکریم و روایات المدرستین، فارسی، برگزیده
قرآن کریم در دو مکتب / سیدمرتضی عسکری؛
ترجمه و تخلص محمدجواد کریمی.
قم: انتشارات علامه عسکری، ۱۳۹۲ -
مشخصات ظاهری: ج.
مجموعه آثار علامه سیدمرتضی عسکری؛ ۷.
۸۰۰۰۰ ریال: ج. ۱: ۷-۱۶-۶۴۹۷-۱۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیا
قرآن - احادیث
قرآن - بررسی و شناخت
کریمی، محمدجواد. ۱۳۲۲ - مترجم
BP۱۴۱/۵ / ۱۳۹۳ ۵۲۰۴۱
۲۹۷/۲۱۸:
شماره کتابشناسی ملی: ۳۵۰۳۶۳۵

تهران خیابان نیلوران
خیابان شهید مقدسی
کوی نواب یحیی
شماره ۱۲
تلفن: ۲۲۲۲۷۰۰

قم خیابان صفائیه
نیش کوچه ممتاز
ساختمان بعثت
طبقه سوم
تلفن: ۳۷۲۳۲۵۰۶ -
پیامک:
۳۰۰۰ ۵۳ ۴۹

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
۱. روایات جمع آوری قرآن	۱۴
۲. روایات فراوان در اثره قصصان در قرآن کریم، معاذ الله	۱۶
۳. روایات اختلاف مصاحف	۱۶
۴. روایات نسخ و إنساء	۱۷
۵. روایات اختلاف قرائت یا گوناگونی در قرائت	۱۷
۶. روایاتی که می گوید: قرآن، بر هفت وجه نقل شده است	۱۸
۷. ارزش یابی روایات پیشین	۱۹
۸. نتیجه و آثار این روایات	۲۰
۹. آغاز جعل، دسیسه و دروغ زنی	۲۲
بخش اول: قرآن کریم و عصر نزول آن در مکه	۳۲
الف. قرآن کریم و محتوای آن	۳۴
ب. آیات مکی، ویژگی و آثار آنها	۳۵
الف. ویژگی های ادبی آیات مکی	۳۵
تأثیر ادبی آیات مکی بر قریش و استماع پنهان آنان	۳۹
ویژگی های فکری آیات مکی قرآن کریم	۴۰
مقابله قریش با اثر فکری قرآن کریم	۴۳
اثر فکری و ادبی آیات کلی بر سایر عرب	۴۴
ج. آغاز دعوت	۴۵
۱. دعوت خاص خویشاوندان	۴۵
۲. دعوت عام قبایل عرب	۴۷
د. مقابله قریش با قرآن کریم	۴۹

۵۰	قریش، برای پیش گیری از تأثیر قرآن، چاره اندیشی می کند.....
۵۲	قریش، راه حلّ میانه پیشنهاد می کند.....
۵۳	قریش، با رسول خدا درستی می کند.....
۵۶	تشدید خصومت فکری میان قریش و پیامبر.....
۵۷	پاسخ کوبنده قرآن کریم.....
۵۸	مقابله نابخردانه.....
۵۹	فرجام کار استهزا کنندگان:.....
۵۹	هـ. سیاست پیامبر در قرائت و إقراء (یاد دادن).....
۶۰	هـ. نظام آموزشی قرآن کریم.....
۶۲	۲. إقرأ یا آموزش پیامبر به مردم:.....
۶۵	ابن مسعود و قرائت قرآن با صدای بلند:.....
۶۶	سوره های مکی و نظام آموزشی پیامبر.....
۶۶	الف. شأن سوره ها و آیات کلی.....
۶۶	ب. تبلیغ پیامبر.....
۶۷	و. تدوین قرآن در مکه.....
۶۷	الف. با سوادان مکه.....
۶۷	ب. کیفیت آموزش.....
۶۸	مسلمانان و قرائت قرآن در حبشه.....
۶۹	ز. ویژگی جامعه اسلامی دوران پیامبر.....
۷۰	الف. تعصب قبیله ای مهاجران قریشی.....
۷۱	ب. تعصب قبیله ای انصار مدینه.....
۷۱	ج. نخستین درگیری مهاجران و انصار.....
۷۳	د. درگیری دوم.....
۷۵	بخش دوم: قرآن کریم و دوران نزول آن در مدینه.....
۷۷	الف. قرآن مدنی و محتوای آن.....
۷۷	معرفی اهل کتاب.....
۷۸	درگیری عقیدتی با کفار و مشرکان.....
۷۹	ب. نظام آموزشی پیامبر در مدینه.....
۸۰	آموزش قرآن به اهل صُفّه و دیگران.....
۸۲	ج. نظام برتری بخشی با قرآن.....

۸۲	۱. برترین قاری، امام جماعت می‌شود.....
۸۴	۲. برتری بخشی پس از مرگ در قبر.....
۸۴	۳. در قیامت.....
۸۴	۴. در بهشت.....
۸۷	گردآورندگان و نویسندگان قرآن کریم.....
۸۷	روایت انس بن مالک در باره جمع قرآن.....
۸۸	نقد و بررسی روایت.....
۹۰	هفتاد نفر قاری شهید از صحابه رسول خدا.....
۹۲	قاریان دیگر.....
۹۳	د. تدوین قرآن در مدینه.....
۹۳	الف. کتابت در مدینه قبل از اسلام.....
۹۳	ب. کتابت در مدینه پس از اسلام.....
۹۴	۲. اهتمام پیامبر به آموزش کتاب.....
۹۴	ج. نویسندگان پیامبر.....
۹۵	آموزش خط یهود.....
۹۷	د. چگونگی تدوین قرآن به دستور پیامبر.....
۹۸	ه. نظام تدوین قرآن.....
۹۹	و. خطی که قرآن با آن نوشته شد.....
۱۰۰	پنجم. اخبار سیره در قرآن کریم.....
۱۰۰	۱. آیه تطهیر.....
۱۰۰	شان نزول این آیه و سیره رسول خدا.....
۱۰۲	۲. آیه مباحله.....
۱۰۳	داستان مباحله.....
۱۰۳	۳. نخستین آیات سوره برائت.....
۱۰۴	ابلاغ آیات مذکور به کفار قریش.....
۱۰۵	۴. آیه: {يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ بَلِّغْ}.....
۱۰۷	داستان غدیر خم.....
۱۰۹	۵. آیه ولایت.....
۱۱۰	۶. آیه نجوا.....
۱۱۱	۷. آیه سوره توبه.....

۱۱۴	ب. آیات ویژه زنان پیامبر
۱۱۵	ج. آیات ویژه صحابه
۱۱۵	۱. آیات مکی
۱۱۷	۲. آیات مدنی
۱۲۲	بخش سوم: مصطلحات اسلامی قرآنی
۱۲۴	مقدمه:
۱۲۴	نخست. وحی، نزول و تنزیل
۱۲۴	الف. وحی در لغت
۱۲۵	ب. وحی در اصطلاح اسلامی
۱۲۶	ج. نزول و تنزیل
۱۲۷	دوم. قرآن، کتاب و مصحف
۱۲۷	الف. قرآن
۱۲۸	نام‌های دیگر قرآن
۱۲۸	ب. کتاب
۱۲۹	ج. مصحف
۱۲۹	۱. مصحف در لغت عرب
۱۳۰	۲. مصحف در اصطلاح صحابه
۱۳۱	۳. مصحف در روایات امامان اهل البیت
۱۳۱	۴. مصحف در اخبار مکتب خلفا
۱۳۲	۵. شهرت واژه مُصحف به کتاب مجلد
۱۳۲	۶. مُصحف در امت‌های گذشته
۱۳۳	۷. مصحف فاطمه
۱۳۴	۸. مصحف‌های صحابه
۱۳۴	نمونه‌هایی از مصحف‌های صحابه
۱۳۵	۹. مصحف رسول الله
۱۳۶	سیاست جداسازی قرآن از حدیث رسول الله
۱۳۸	سوم. سوره و آیه
۱۳۸	الف. سوره
۱۳۸	ب. آیه
۱۴۲	چهارم. جزء و حزب

۱۴۲:	پنجم . تلاوت، قرائت و إقراء
۱۴۲:	الف . تلاوت
۱۴۳:	ب . قرائت و إقراء
۱۴۴:	تفسیر آیات گذشته
۱۴۷:	جایگاه قرآن در صدر اسلام
۱۴۷:	۱. هنگام احتضار رسول خدا
۱۴۸:	۲. ابتدای خلافت ابی بکر
۱۴۸:	۳. در دوران عمر
۱۴۸:	۴. داستان صبیغ بن عسل
۱۴۹:	تبدیل معنای قرائت و إقراء در اصطلاح مسلمانان
۱۵۲:	نتیجه این بحث
۱۵۳:	قرائت در اصطلاح محدثان مکتب اهل البیت
۱۵۶:	اجازه نخست:
۱۵۸:	اجازه دوم:
۱۶۰:	اجازه سوم:
۱۶۲:	اجازه چهارم:
۱۶۴:	اجازه پنجم:
۱۶۶:	نتیجه بحث قرائت در اصطلاح محدثان مکتب اهل البیت
۱۶۶:	قرائت و إقراء حدیث در مکتب خلفا
۱۶۹:	نتیجه بحث قرائت در مکتب خلفا
۱۶۹:	نتیجه مقایسه میان معنای قرائت حدیث، در مکتب خلفا و مکتب اهل البیت
۱۶۹:	الف . مکتب اهل البیت تا قرن دوازدهم هجری
۱۷۰:	ب . مکتب خلفا تا قرن یازدهم هجری
۱۷۰:	ششم . جامع و حافظ
۱۷۰:	الف . جمع و جامع
۱۷۳:	ب . حافظ قرآن
۱۷۳:	هفتم . ترتیل و تجوید
۱۷۳:	الف . ترتیل
۱۷۴:	ب . تجوید
۱۷۴:	هشتم . نسخ

۱۷۵.....	نتیجه این مباحث.....
۱۷۶.....	د. قرائت، قاری و مقرئ.....
۱۷۶.....	هـ. ترتیل.....
۱۷۷.....	و. جمع.....
۱۷۷.....	ز. نسخ.....

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد و سپاس خداوند عالمیان را سزااست و سلام و درود بر خاتم انبیا محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و بر اهل بیت پاک پرشت، صحابه مبارک و همسران برگزیده اش، مادر مؤمنان.

در سال های گذشته، برای طرح چنین مباحث قرآنی هیچ گونه ضرورتی نمی دیدم؛ زیرا می پنداشتیم مسلمانان امروز، همگی برآنند، قرآنی که در دست دارند، همان کلام الله مجیدی است که خداوند بر خاتم انبیا، محمد مصطفی صلی الله علیه و آله نازل فرمود و تا به امروز آنان قرآن را نسل به نسل از پیامبرشان به ارث برده اند و اختلاف میان آنان ناشی از تأویل و تفسیر آن است. اگر به ندرت فردی در این باره نظری داده باشد، این دیدگاه ها، برخاسته از طبیعت بشری و جوامع انسانی است که هیچ گاه از دیدگاهی نادر خالی نباشند.

با این نگرش، هیچ گونه نیازی به ورود و دقت در این گونه مباحث نمی دیدم؛ اما، هنگامی که جمهوری اسلامی ایران تشکیل شد، انگیزه های سیاسی برخی دولت ها، اقتضا کرد، به اسلام به شدت هجوم آوردند. سپس در سراسر بلاد اسلامی، نشر کتاب ها، جزوه ها و مقاله های گوناگونی گسترش یافت که بر ضد نظام اسلامی و مبانی آن، یعنی خط فکری اهل بیت علیهم السلام می باشد. مهم ترین شعار و پرچمی که در جنگ سیاسی برافراشته بودند، قرآن کریم بود. این ضرورت تحمیلی، مرا برآن داشت تا واقعیت تاریخی این موضوع را روشن کنم؛ از این رو بحث فشرده ای ابتدای جلد دوم کتاب معلم

المدرستین نوشتن و پنداشتم که این مقدار، برای رفع شبهاتی کافی باشد که با این انگیزه برانگیخته شده، است.

از آن جا که در باره این شبهات پرسش‌هایی از بلاد اسلامی دور و نزدیک دریافت کردم و خبرهایی که برخی از دولت‌های اسلامی با انگیزه‌ای شدید - فقط در هند، حدود بیست کتاب و رساله در تیراژ وسیع - منتشر کردند، دانستم شبهاتی که در باره مکتب اهل بیت علیهم‌السلام به ویژه قرآن کریم برانگیخته می‌شود، بسی مهم‌تر و گسترده‌تر از آن است که تا به حال می‌دیدم؛ از این رو، ضرورتی که از ده‌ها سال پیش هم احساس می‌کردم، قیام و اقدام در ردّ شبهات مستشرقان در باره ثبوت نصّ قرآنی بود. پس مباحث این کتاب، گسترده، پیوسته و فراگیر شد.

برای بحث و بررسی این موضوع، کتاب‌های *فصل الخطاب و التبیان و القرآن* را محور قرار دادم؛ زیرا نویسندگان آنان کوشیدند در کتاب خود مکتب دیگری را نقد کنند و هر مردود و مقبولی را در بحث خود بچنانها!

برای نقد و بررسی این دو کتاب، فقط به چیزهایی بسنده کردم که در باره قرآن کریم آورده‌اند و رها کردم آنچه را که با مباحث قرآنی بیگانه بود.

برای بررسی روایات مکتب خلفا که شیخ زریں هم از آن استدلال می‌کرد، به خود کتب و مصادر آنان مراجعه کردم و روایات مذکور را بدون واسطه آوردم. نخست، به بررسی جامعه‌ای پرداختم که قرآن کریم در آنجا نازل و منتشر شده است تا روایات را با واقعیت تاریخی عصر نزول قرآن مقایسه کنم؛ مقایسه‌ای که این روایات را نقض و نابود می‌کند. اکنون روایات جنجال برانگیز را بررسی می‌کنیم.

۱. روایات جمع آوری قرآن

در روایتی آمده است:^۱

هنگامی که بسیاری از قاریان قرآن، در جنگ یمامه کشته شدند، عمر از بیم آنکه با این حادثه بخش فراوانی از قرآن نابود شود، به خلیفه ابو بکر پیشنهاد کرد قرآن را جمع

۱. فشرده مباحث آینده را در این مقدمه بیان می‌داریم تا خواننده را در فراگیری همه بحث‌ها و پیوسته‌ها یاری رساند.

آوری کند، ابو بکر گفت: «چگونه کاری را انجام دهیم که رسول خدا ﷺ نکرده است؟ پس از آنکه این نظر را پذیرفت، به زید بن ثابت دستور داد قرآن را از نوشته‌ها و حافظه مردم جمع آوری کند، او آخر سورة برائت را نزد خزیمه بن ثابت یافت. و در روایتی آمده است: «این کار، زمان حکومت عثمان بود».

و در روایاتی دیگر نقل شده است: «زید به عمر و سپس عمر به ابو بکر پیشنهاد کرد قرآن را جمع آوری کنند. ابو بکر با مسلمانان مشورت و بر آن توافق کردند. بعد دستور داد آیاتی را بنویسند که دو نفر، به آن شهادت می‌دهند. ابی بن کعب، آنها را از آخرین آیه قرآن آگاه کرد. سپس، آنچه را نوشته بودند، نزد ام المؤمنین حفصه به امانت نهاد.

و در روایت دیگری آمده است: خلیفه عمر در باره آیه‌ای پرسید. به او گفتند: «این آیه با فلانی بود که در جنگ یمامه کشته شد». از این رو دستور داد قرآن را جمع آوری کنند. چهار نسخه از آن نوشتند و به «کوفه، بصره، شام و حجاز فرستادند.

در روایت دیگری آمده است: «جمع آوری قرآن، زمان حکومت عثمان به اتمام رسید».

افسوس! علی را که حافظ ظاهری و باطنی قرآن بود، کنار گذاشتند و دنبال مردم کوچه و بازار گشتند. یا بگوئیم چون می‌خواستند قرآن را از محتوا خالی و تفسیر نبوی را که همراه قرآن بود حذف کنند، طبیعی است که به درب خانه علی نزنند؛ چون این توطئه دومی و غرض‌ها شخصی می‌شد.

در روایت دیگری نقل شده است: پیش از آن که عمر، به جمع‌آوری قرآن بپردازد، کشته شد. زمان حکومت خلیفه عثمان، هر معلمی، قرائت خاص خود را آموزش می‌داد. کسانی که از آنها می‌آموختند، در قرائت اختلاف داشتند. این اختلاف‌ها به معلمان رسید و آنها به تکفیر یکدیگر پرداختند. موضوع، به گوش عثمان رسید و او دستور نوشتن مصحف را صادر کرد؛ زیرا در قرائت آیاتی اختلاف داشتند که شنونده‌اش، آیه را از رسول خدا ﷺ شنیده بود و دیگر حضور نداشت. آنها پیش و پس آیه را می‌نوشتند و جای آیه را خالی می‌گذاشتند. سپس، در پی آن شخص می‌فرستادند تا بیاید و آیه را بگوید و در جایش بنویسند. وقتی نوشتن مصحف پایان یافت، عثمان آن را دید، گفت: «اندکی لحن و اشتباه می‌بینم که به زودی قوم عرب با زبان خود اصلاحش می‌کنند». وی، به مردم-شهرها

نوشت: «من فلان چیز را از قرآن محو و فلان کار را کردم. شما نیز آن آیاتی را که نزد خود دارید، چنان محو کرده و کنید که من کردم.

در روایت دیگری آمده است: «اختلاف قرائت، در شهرهای دیگر غیر از مدینه پدید آمد. خلیفه [عثمان]، از امّ المؤمنین حفصه خواست تا صحیفه‌های خود را تحویل دهد. وی آنها را در مصحف‌هایی نوشت و به شهرها فرستاد و پس از آن مصحف‌های دیگر را سوزاند.

۲. روایات فراوان در باره نقصان در قرآن کریم، معاذ الله

در بخشی از این روایات آمده است: «ابو موسی اشعری به قاریان بصره گفت: «ما سوره‌ای را تلاوت می‌کردیم که مانند سوره برائت بود و من فراموشش کردم. فقط این بخشش را حفظ کردم» «یا ایها الذین آمنوا لا تقولوا ما لا تفعلون»^۱

در روایت دیگری نقل شده است: «در مصحف برخی از صحابه، دو سوره حقد و خلع وجود داشت»^۲.

در روایت دیگر، آمده است: «ابن ماعود، سوره‌های حمد و معوذتین را در مصحف خود نمی‌نوشت. وی معوذتین را از مصحف پاک می‌کرد»^۳. نقل می‌کند: «سوره احزاب، به اندازه سوره بقره بود و سه چهارم آن فراموش شد». در روایت دیگری آمده است: از جمله آیاتی که در قرآن نامده است، آیه (رجم) (سنگ‌سار) و آیه رضاع الکبیر عشرأ (ده بار شیر دادن به بزرگ‌سال) است. برخی از این موارد را نسخ (باطل شدن) و برخی را إنساء (فراموشی سپردن) نامیده‌اند.

۳. روایات اختلاف مصاحف

در بخشی از این روایات آمده است: امّهات المؤمنین، عایشه، حفصه و امّ سلمه، دستور نوشتن مصحف را دادند. وقتی نویسنده به این آیه رسید: «حَافِظُوا عَلَى

۱. یعنی: «ای کسانی که ایمان آوردید چیزی را که عمل نمی‌کنید نگوئید».

۲. دو سوره ساختگی که به دروغ به قرآن کریم نسبت داده شده و نقض آن دو - إن شاء الله - در بحث اختلاف مصاحف جلد دوم می‌آید.

۳. معوذتین، سوره‌های قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس اند.

الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَ قَوْمُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ^۱، به او گفتند: پس از آن بنویسد:
و صلاة العصر.

مانند این روایت بسیار است که اگر خدا بخواهد، در مباحث آینده به برخی اشاره و آنها را نقد و بررسی می‌کنیم.

۴. روایات نسخ و إنساء

در برخی از این روایات آمده است: «رسول خدا ﷺ در مسجد خود، به قرآن خواندن مردی گوش داد و فرمود: (خدایش رحمت کند که مرا به یاد آیه فلان و فلان انداخت؛ آیاتی که از سوره فلان و فلان انداخته بودم).

دیگر این که دو نفر از صحابه، شبی بر آن شدند تا سوره‌ای را تلاوت کنند که بر رسول خدا ﷺ نازل شد بود. ولی نتوانستند و آن را فراموش کردند. صبح زود، نزد پیامبر ﷺ آمدند و او را از موضوع آگاه کردند. پیامبر ﷺ فرمود: «این سوره، از نسخ شده‌ها یا فراموش شده‌هاست. آن را رها کنید». روایت شده است: «آن حضرت چنان بود که بخشی از وحی را شب می‌گرفت و روز، فراموش می‌کرد».

۵. روایات اختلاف قرائت یا گوناگونی در قرائت

در بخشی از این روایات آمده است: یکی از صحابه آیه شریفه ﴿إِنْ هَذَا لَسَاحِرٌ أَوْ آيَةٌ﴾ را چنین قرائت کرد: «إِنْ هَذَا لَسَاحِرَانِ» یا «إِنْ هَذَا لَسَاحِرَانِ». او آیه شریفه: ﴿سَقَرْتُكَ فَلَا تَنْسَى﴾^۲ را «سَقَرْتُكَ فَلَا تَنْسَاهَا» قرائت کرد.

۱. سوره بقره، آیه ۲۳۸.

۲. سوره طه، آیه ۶۳.

۳. سوره اعلی، آیه ۶.

وی آیه شریفه: ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾ را «صراط من انعمت علیهم»

قرائت کرد. صدها یا شاید هزاران قرائت دروغ دیگر نیز، به صحابه نسبت داده شد؛ ولی شایسته تصنیع وقت برای شمارش نباشد.

۶. روایاتی که می‌گوید: قرآن، بر هفت وجه نازل شده است.

از خلیفه عمر بن خطاب، روایت کرده‌اند شنیدم هشام بن حکم، سوره فرقان را با حروف بسیاری می‌خواند که رسول خدا ﷺ آنها را به من نیاموخته بود؛ از این رو ردایش را گرفتم و او را نزد رسول خدا آوردم.

پیامبر ﷺ فرمود: «هشام بخوان» هشام، همان‌گونه قرائت کرد که از وی شنیده بودم. پیامبر فرمود: «این‌گونه نازل شده است». من نیز طبق آموزش پیامبر ﷺ قرائت کردم. پیامبر فرمود: «این‌گونه نازل شده است». سپس فرمود: «قرآن، بر هفت حرف، نازل شده است. هر اندازه‌اش را که خواند، بخوانید».

در روایت دیگری نقل شده است: این واقعه، با مرد دیگری پیش آمد. عمر، در دل دچار تردید شد. پیامبر ﷺ به سینه‌اش زد و سه بار فرمود: «شیطان را دور کن». سپس فرمود: «عمر! همه قرآن [قرائت‌ها]، تا آن گاه صحیح است که رحمت را عذاب و عذاب را رحمت نکنی».

همانند آنچه گذشت در روایت دیگری، از عمرو بن عاص نقل شده است: رسول خدا ﷺ به آنها فرمود: قرآن بر هفت حرف نازل شده است. هر کدام را بخوانید، درست و نیکو خوانده‌اید. در باره آن جدال نکنید که کفر است.

در روایتی آمده است: ابی بن کعب، با دو نفر دیگر، در باره قرائت قرآن اختلاف داشتند. نزد رسول خدا ﷺ رفتند. آن دو نفر نزد پیامبر ﷺ قرائت کردند، اما قرائشان، برخلاف آن بود که ابی، از رسول خدا ﷺ آموخته بود. ابی می‌گوید: «پیامبر ﷺ، همه را تأیید کرد و من اندکی دچار تردید و تکذیب شدم؛ البته نه مانند زمان جاهلیت». پیامبر، بر سینه‌ام زد و فرمود: «به من وحی شد که قرآن را بر یک حرف بخوانم گفتم: بر امتم آسان

بگیر. دوباره وحی شد که آن را بر دو حرف بخوان. بار دیگر تکرار کردم: بر اتمم آسان بگیر. بار سوم وحی شد: آن را بر هفت حرف بخوان.

در روایت دیگری آمده است که: «پیامبر ﷺ فرمود: جبرئیل و میکائیل، نزد من آمدند. جبرئیل سمت راست و میکائیل سمت چپ نشستند. سپس، جبرئیل گفت: «قرآن را بر یک حرف بخوان». میکائیل گفت: «به او بیشتر بده، به او بیشتر بده.» تا به هفت حرف رسید و هر حرفی شافی و کافی است.

در روایت دیگری آمده است: تمام آنها شافی و کافی هستند؛ اگر بگویی: «سمیعاً علیما، عزیزاً حکیماً»، تا آن گاه که آیات عذاب را به رحمت و آیات رحمت را به عذاب ختم و تبدیل نکنی.

در روایت دیگری همانند آن فرمود: تا آن گاه که به هفت حرف رسید و تمام آنها شافی و کافی هستند، اگر بگویی: «غفوراً رحیماً» یا بگویی: «سمیعاً علیماً» یا علیماً سمیعاً، خداوند همان گونه است [این روایت ادامه دارد] تا وقتی که آیات عذاب را به رحمت، یا آیات رحمت را به عذاب تمام و تبدیل نکنی. همانند آنچه گذشت دهها روایت دیگر، نیز نقل شده است.

۷. ارزش یابی روایات پیشین

نخست. در این روایات، روایات اسرائیلی، روایات غلاة و زندیقان و روایات ساختگی منسوب به خدا، پیامبر ﷺ و قرآن بسیار است؛ حتی روایات دروغین منسوب به صحابه و امامان اهل البیت نیز یافت می شود.

دوم. در این میان، روایات صحیح نیز هست. روایت هایی که حاوی اصطلاح های قرآنی است و به تدریج پس از عصر صحابه معانی آنها تغییر کرده؛ تا جایی که اکنون، معنای [اصطلاحی] جدیدی یافته اند؛ معنایی غیر از آنچه در قرآن کریم، حدیث پیامبر و سخنان صحابه معروف بوده است. به تدریج این اصطلاح جدید، در کتاب های علوم قرآنی، با معنای نوین به کار رفته است؛ معنایی مخالف آنچه در عصر پیامبر و حتی دوران صحابه داشته است. تمام اینها نتایجی به بار آورده است که پی می گیریم.

۸. نتیجه و آثار این روایات

نخست. معتقدان به این روایات، باور کردند که در قرآن کریم، سه دسته آیه وجود دارد:

۱. آیاتی که تلاوتش منسوخ شده و حکمش باقی است؛

۲. آیاتی که حکمش منسوخ شده و تلاوتش باقی مانده است؛

۳. آیاتی که هم تلاوت و هم حکمش منسوخ شده است.

به دنبال این باور، در استخراج آیات ناسخ و منسوخ روایات، - لفظاً، حکماً یا هر دو - مسابقه گذاشتند. نتایج عملکرد خود را در دهها تألیف علم ناسخ و منسوخ از علوم قرآن، ثبت و ضبط کردند. حال آن که خداوند سبحان، لفظ و معنای آیاتی را نسخ نکرده که در قرآن کریم، بر رسول خود، نازل فرموده است. ما از این افتزای شنیع بر خداوند حکیم و کتاب کریمش، به خدا پناه می‌بریم.

دوم. گروهی از کسانی که قاریان بزرگ نامیده شدند، به خود اجازه دادند، کلمات قرآن کریم را تبدیل کنند. کلماتی که به لغت قریش، هوازن، قضاچه، تمیم، طیی و دیگر قبایل عرب نازل شده است. تا جایی که با یکدیگر در کاوش لهجه‌های شاز و نادر قبایل عرب، مسابقه گذاشتند. حتی اگر این لفظ بر زبان فردی بدوی و بیابان‌گرد نادان، غیر فصیح جاری می‌شد، در قرآن کریم تلفظ و قرائت نادر و اشتباه برای این کلمه قرار می‌دادند؛ به این ترتیب، تعداد قرائت‌های یک کلمه از کلمات قرآن کریم، به دهها قرائت رسید. یکی از آنها، لغت قریش بود، یا آنچه بر سر کلمه عَلَیْهِم در آیه ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾^۱ سوره حمد آوردند. با این اقدام، تحریف بزرگی بر قرآن کریم تحمیل کردند؛ تحریفی که هرگز روی زمین به هیچ کتابی وارد نشده است. این همان تحریفی است که امام باقر علیه السلام فرمود: «أَمَّا الْقُرْآنُ فَقَدْ حُرِّفُوا؛ أَمَّا الْقُرْآنُ رَا كَه تَحْرِیْفُ كَرَدَنْد».

سوم. این گونه روایات ساختگی که بر خدا، و رسول او، قرآن و صحابه پیامبر بسته شد، نتایجی را به بار آورد:

۱. معانی مصطلحات قرآنی که در احادیث صحیح دیگر آمده بود، به درستی شناخته

نشد؛

۲. بسیاری از علما، وجود ناسخ و منسوخ را در قرآن کریم باور کردند؛
  ۳. قاریان، به خود اجازه دادند، کلمه‌های قرآن را تحریف و قرائت‌های گوناگون و باطلی را برای آن ابداع کنند؛
  ۴. افکار برخی محدثان، مانند شیخ نوری را پیرشان کرد، بینش صحیح قرآنی را از آنان گرفت و باعث شد در باره قرآن کریم چیزهایی بنویسند که گفتن و نوشتن آن صحیح نبود؛
  ۵. کسانی مانند احسان الهی ظهیر و همتایان او پیدا شدند و با همه توان، این گفته‌ها و نوشته‌ها را گسترش دادند که بهترین ابزار نقد و قدح مکتب اهل بیت بود. در این راه، از هیچ تلاشی فرو نگذاشتند و از پشتیبانی گسترده و بی‌دریغ صاحبان زر و زور و تزویر، بهره‌های فراوان بردند.
- چهارم. مستشرقان و دانشمندان اسلام، به این روایات استناد جستند، نقل کردند و نوشتند: برخی از مصاحف صحابه با یکدیگر اختلاف داشته است؛ مانند مصاحف عمر، علی، ابی بن کعب، ابن مسعود، ابن عباس، ابن زبیر و مادر مؤمنان: عایشه، حفصه و ام سلمه همچنین، یازده مصحف از مصاحف تابعین را بشماردند که برخی با برخی اختلاف داشت. حجاج بن یوسف نیز، ده جای مصحف عثمان را تغییر داده است. مانند آیه ۲۲ سورة یونس: ﴿هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾^۱ که در مصحف عثمان «هو الذی ینشرکم فی البرّ و البحر» بود و حجاج آن را تغییر داد. اکنون، آنچه در مصحف عثمان بود، فراموش شده است و چیزی قرائت می‌شود که حجاج تغییر داده است.
- سپس، مستشرقان به کاوش و جستن نوشته‌هایی پرداختند که در آنها از تغییر نص قرآنی سخن شده بود؛ مانند جورج برجستر که از کتاب «بدیع ابن خالویه، فقط شواذ القرآن را استخراج کرد. جمعیت مستشرقان آلمانی، سال ۱۹۴۳ میلادی، آن را هفتمین کتاب برگزیده و چاپ کردند؛ مانند دکتر ارثر جفری که سال ۱۹۳۶ م، کتاب مصاحف ابن ابی داود سجستانی (م. ۳۱۶ هـ) را چاپ کرد؛ چون حاوی روایات اختلاف مصاحف و اختلاف قرائت‌ها بود.

۱. سورة یونس، آیه ۲۲.

۹. آغاز جعل، دسیسه و دروغ زنی

همان گونه که در کتاب *نقش عایشه*، مبحث جعل حدیث را دیدیم و در مباحث آینده این کتاب نیز می بینیم، انتشار روایات ساختگی و اخبار جعلی، پس از به قدرت رسیدن معاویه آغاز شد و طی خلافت اموی ادامه یافت. سال ۱۴۳ هـ که منصور خلیفه عباسی، فرمان تدوین کتب علمی را صادر کرد، روایات جعلی، در متن کتاب های علمی جای گرفت و دانشمندان، نسل به نسل، آنان را تدریس و به دیگران منتقل کردند و تا امروز، ابزار استنباط خود قرار دادند. اینکه اگر بخواهیم آن روایات و اخبار را بررسی و حق و باطلش را جدا کنیم، ناچاریم ظرف زمان و مکان هر خبر را به نحو گسترده ای بررسی کنیم؛ برای مثال اگر بخواهیم آنچه را بررسی کنیم که به حجاج نسبت داده شده است و بینیم او چگونه توانست نص قرآنی نوشته شده در مصحف عثمان را تغییر دهد، - عثمان آن نص را به شهر مدینه ستاده بود - و دریابیم که چگونه ممکن است نص قرآنی موجود نزد مسلمانان، در ده سال با نصی که عثمان در مصحف خود نوشته است، اختلاف داشته باشد؛ چاره ای نداریم جز آن که ابتدا زمان حکومت حجاج و وقایع پس از او را به نحو گسترده ای بررسی کنیم تا بفهمیم این دروغ بزرگ که به قرآن بسته شده، محال است.

همچنین می دانیم که خلیفه عمر، «ابن مسعود» را به کوفه فرستاد تا به کوفیان قرآن بیاموزد. اگر بخواهیم خبری را بررسی کنیم که به حذابی بزرگ ابن مسعود نسبت داده و گفته اند او سوره معوذتین و حمد را از مصحف پاک سی کیه، شناخت حقیقت و راز تهمتی که بر او زده اند، برای ما فراهم نمی شود مگر آن که اسباب اختلاف میان ابن مسعود با ولید، حاکم کوفه و خلیفه عثمان را مانند دیگر اخبار بررسی کنیم.

به همین دلیل، ما به این نتیجه رسیدیم که بررسی تمام این خبرها، برای ما ممکن نیست؛ مگر آن که ابتدا، وضع مجتمع عصر جاهلی را بررسی کنیم؛ مجتمعی که قرآن در آن نازل شده است. سپس، به بررسی وضع مجتمع عصر اسلامی در مکه، همراه با قریش بپردازیم. آن گاه، وضع شهر مدینه و سیره شخصی پیامبر ﷺ و روش عمومی آن حضرت با معاشران خود را بحث و بررسی کنیم. ما این مجموعه را «مجتمعی که قرآن از آن صادر شده است» نامیدیم. این بررسی ها ادامه دارد و حکومت خلفا: ابو بکر، عمر، عثمان، علی و معاویه تا زمان حجاج را فرا می گیرد.

پس از این بررسی‌ها، به قدر توان، تاریخ قرآن را از حیث نزول و آموزش و تدوین در مکه و مدینه بررسی می‌کنیم و جلد اول را با بحث اصطلاح‌های قرآنی به پایان می‌بریم. در پرتو این بررسی‌ها، در جلد دوم، به نقد روایات مکتب خلفا، در باره قرآن کریم می‌پردازیم و در جلد سوم، روایات مکتب اهل بیت را بررسی کنیم.

بنا بر آنچه یادآور شدیم، به زودی اثبات می‌شود که نص قرآنی موجود نزد ما، همان نصی است که خداوند سبحان، به پیامبرش وحی فرمود. پیامبر صلی الله علیه و آله نیز، متن و تفسیر آن را همان گونه که دریافت می‌کرد به اصحاب خود می‌آموخت.

هرگاه به آن حضرت، بخشی از قرآن و بیان آن وحی می‌شد، به کاتبانی که آن جا حاضر بودند، می‌فرمود بر هر پوست و چوب و استخوانی که می‌یابند بنویسند. سپس، به امام ع وصیت فرمود که پس از وفاتش، آنها را جمع‌آوری کند و او چنین کرد.

همچنین، صحابه‌ای که نوشتن را آموخته بودند و تمام تابعین عصر صحابه آن متن و تفسیرها را می‌نوشتند و تدوین می‌کردند.

اما، سیاست خلفا جدا کردن قرآن از حدیث و سخن پیامبر بود؛ احادیثی که بیان کننده معانی قرآن است. این کار، زمان ابوبکر آغاز و در عصر عمر پایان یافت. عثمان، هفت نسخه از آن تهیه کرد و به مراکز مهم اسلامی فرستاد. وی دستور داد، تمام نسخه‌های صحابه که حاوی قرآن و حدیث پیامبر صلی الله علیه و آله بود، سوزانده شوند. مسلمانان از آن زمان تا امروز، نسل به نسل، قرآن کریم را جدا از حدیث پیامبر صلی الله علیه و آله نوشته و منتشر کردند. در هیچ عصری، کلمه‌ای از قرآن وحی شده بر رسول خدا صلی الله علیه و آله، دچار فراموشی، زیادت، نقصان، تغییر و تبدیل نشد.

در دوران معاویه و دیگر خلفای اموی، برای توجیه عملکرد خلیفه عثمان در باره قرآن و سایر شئون حکومت، روایاتی منتشر کردند. اضافه بر آن، برخی از مصطلحات قرآنی مانند إقرأ و مُقرئ که زمان پیامبر و صحابه به معنای تعلیم تلاوت لفظ قرآن با معنای آن بود، فراموش شد. به دلیل نشناختن این اصطلاح‌ها و وجود آن روایات، قرائت‌های گوناگونی ساخته شد؛ قرائت‌هایی که شکل علمی به خود گرفت و نسل به نسل به آموزش و آموختن آن پرداختند.

همچنین به سبب نداشتن معنای مصطلح نسخ و آیه، علم ناسخ و منسوخ ساخته و

پرداخته شد و صدها کتاب مانند آنها تألیف شد. بنا بر این، درک حقیقت روایات و اخباری که به آن اشاره شد و آنچه به زودی در جلد دوم و سوم کتاب نقد و بررسی می‌شود، ممکن نیست؛ مگر آن که به تمام مباحث جلد اول با دقت و اتقان توجه شود؛ اگرچه در شرح و بسط برخی از این اخبار، اموری جان‌کاه و دردآور است؛ ولی فهم دروغ‌هایی که به خدا، رسولش ﷺ، قرآن و اصحاب پیامبر بسته شده و نیز فهم اصطلاح‌های قرآنی، بدون شرح و بسط همه اخباری که آورده‌ایم، ای کاش این حوادث اتفاق نمی‌افتاد تا برای دفاع از کرامت قرآن کریم، به نقد و بررسی آنها نیازمند نمی‌شدیم.

www.ketab.ir